

www.ketab.ir

فطرت در قرآن

سرشناسه: جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۱۲-

عنوان وپدیدآور: فطرت در قرآن / مولف: آیت الله جوادی آملی؛

تحقیق و تنظیم: حجت الاسلام محمدرضا مصطفی پور.

مشخصات نشر: (تفسیر موضوعی قرآن کریم؛ ۱۲/۵۱۷ ص، قم، مرکز نشر اسراء، ۱۳۷۹.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۹۸۴-۲۹-۶.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

یادداشت: کتابنامه.

عنوان دیگر: تفسیر قرآن کریم

موضوع: تفاسیر شیعه- قرن ۱۴.

موضوع: فطرت، اسلام، جنبه‌های قرآنی.

رده بندی کنگره: ۹۷۸/ج۹/۱۳۷۹/ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۱۷۹

شماره کتابخانه ملی: ۷۷ - ۷۰۸۲ م

بخش پژوهشی قرآن و عترت

گروه تفسیر موضوعی

- کتاب: تفسیر موضوعی قرآن کریم * فطرت در قرآن
- مؤلف: آیت الله جوادی آملی (دام ظلّه العالی)
- تنظیم و ویرایش: حجت الاسلام محمدرضا مصطفی پور
- ناشر: مرکز نشر اسراء
- حروف نگاری و صفحه آرایی: مرکز نشر اسراء
- چاپخانه: مرکز چاپ اسراء
- نوبت چاپ: نهم
- سال نشر: بهار ۱۴۰۱ هـ. ش
- شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۵۹۸۴ - ۲۹ - ۶
- تیراژ: ۵۰۰ نسخه
- قیمت: ۲/۱۵۰/۰۰۰ ریال

همه حقوق طبع محفوظ است

آدرس: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۳۸، ۳۹

تلفن: ۳۷۷۶۵۳۵۶ - ۳۷۷۶۵۳۵۷

سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۱۱۸۲

پست الکترونیک: nashresra@gmail.com

<http://nashresra.ir>

112163

فهرست اجمالی موضوعات

صفحه	موضوع
۱۵	سخن ناشر

بخش اول: مباحث و کلیات فطرت در قرآن

۲۱	انسان در نگاه قرآن
۲۳	واژه فطرت
۲۴	فطرت، فطریات، غریزه و طبیعت
۲۶	ویژگی‌های فطرت
۲۷	فطرت به معنی عام و خاص
۲۸	مفاهیم و حقایق فطری و تفاوت آنها
۲۹	معیار و ملاک فطری بودن
۲۹	عقل نظری و عقل عملی
۳۰	ملاک فطری بودن در حکمت نظری و عملی
۳۲	برهان پذیری امور فطری
۳۴	ملاک در نیازمندی و بی‌نیازی از دلیل
۳۶	معیار تمیز امور فطری از امور غیر فطری در مقام اثبات
۳۷	فطرت و بی‌نیازی از دلیل
۳۸	آیا فطرت خطا پذیر است؟

موضوع	صفحه
شهود کاذب و صادق	۳۹
اقسام مشهودات انسان	۴۰
تمایل فطرت انسان به حق	۴۲
سابقه عینی نه عملی	۴۳
فطرت، تلطیف شعور عمومی موجودات	۴۴
روش های شناخت امور فطری	۴۵
فطرت راه یا برهان؟	۴۸
فطرت خداشناسی و خداجویی	۵۰
اشاره به بعضی نکات	۵۱
یکم: فطرت در جهان صنعت	۵۲
دوم: معرفت فطرت از درون و بیرون	۵۳
سوم: فطرت، هویت انسان	۵۴
چهارم: اصل امتناع اجتماع دو نقیض مبدأالمبادی قضایا	۵۶
پنجم: تصورات و تصدیقات فطری	۵۷
ششم: تجرد فطرت	۵۸
هفتم: گرایش فطرت به کمال مطلق و محدود	۵۸
هشتم: گریز فطرت از نقص	۵۹
نهم: فطرت بینش جمال و گرایش به کمال	۵۹
دهم: برخی از مصادیق فطرت	۶۰
یازدهم: چگونگی جمع بین عقل و نقل	۶۰
دوازدهم: حیات یابی طبیعت از فطرت	۶۱

بخش دوم: فطرس بودن بینش و گرایش به خدا و دین در قرآن

پیشگفتار	۶۷
طرح فطرت، مخصوص قرآن	۶۷

۶۸	راه‌های حکما و متکلمین در اثبات مبدأ
۷۰	قرآن جامع مزایای کلام، فلسفه و عرفان
۷۱	تقریب استدلال از راه فطرت با توجه به دو اصل
۷۳	روح تعلیمات انبیا
۷۵	تنظیم آیات فطرت در هفت گروه
۷۷	فصل یکم: آیات تذکره
۷۹	عدم اختصاص تذکره به مؤمنان
۷۹	تذکر قولی و فعلی یا تکوینی
۸۱	مرگ دفعی و تدریجی
۸۳	فصل دوم: آیات نسیان
۸۴	خودشناسی مقدمه شناخت خدا و معاد
۸۵	آیات انفسی و آفاقی
۸۵	اهمیت معرفت نفس
۸۶	مراد از معرفت نفس
۹۰	اصول سه گانه دین
۹۰	رابطه بین عمل و جزا
۹۱	نسخ ملکی و ملکوتی
۹۳	تفاوت ظاهر و باطن
۹۴	ارتباط تکوینی انسان به دنیا و هدف آفرینش
۹۵	استقرار فطرت توحیدی و معنای آن
۹۶	انواع قلب شناسی
۹۷	رابطه خود فراموشی و خدا فراموشی
۹۹	معنای خود فراموشی
۱۰۰	عوامل فراموشی خدا
۱۰۱	۱- شیطان

موضوع	صفحه
۲- تعلق به دنیا	۱۰۱
مقصود از دنیا	۱۰۲
۳- گناه	۱۰۳
تحلیل اسناد نسیان به خداوند	۱۰۴
آیه سوره انفال و عامل حیات حقیقی	۱۰۷
انتخاب راه و امداد الهی	۱۱۰
چگونگی دگرگونی قلب انسان	۱۱۲
بزرگترین خطر برای انسان	۱۱۳
فصل سوم: آیات میثاق	۱۱۹
سرّ میثاق گرفتن خدا	۱۲۱
آرای صاحب نظران درباره موطن میثاق	۱۲۲
۱- عالم ذر	۱۲۲
نقد نظریه اول	۱۲۲
۲- تمثیل نه بیان واقع	۱۲۳
نقد و بررسی نظریه دوم	۱۲۵
۳- بیان واقع نه تمثیل	۱۲۶
۴- نظر علامه طباطبایی (قدس الله نفسه الزکیه)	۱۲۶
نقد علامه بر نظر دیگران	۱۲۸
نقد نظر علامه طباطبایی (رحمه الله)	۱۲۹
نظر نهایی	۱۳۵
توهم ناسازگاری دو آیه	۱۳۷
پاسخ توهم	۱۳۷
سرّ توانایی خدا بر اشهاد و انسا	۱۳۸
چگونگی توجیه فراموشی نفس	۱۴۰
مقام فنا	۱۴۱

صفحه	موضوع
۱۴۲	مقام انسان کامل
۱۴۵	فصل چهارم: فطری بودن مجموعه معارف دین
۱۴۵	معنای دین
۱۴۶	تفاوت دین و شریعت
۱۴۷	تشریف نه تکلیف
۱۴۸	آیه فطرت
۱۵۰	تقریر صحیح از فطرت دینی
۱۵۱	انسان کامل بالقوه
۱۵۱	عمومیت فطرت و وحدت نوعی انسان
۱۵۲	نشانه‌های وحدت نوعی انسان
۱۵۲	۱- تبادل آرا و رسیدن به نظر واحد
۱۵۲	۲- انتظار همگانی وحدت و صلح جهان شمول
۱۵۳	۳- تکامل اجتماعی
۱۵۴	نظام خلقت بر اساس تسخیر
۱۵۵	کلمات الهی
۱۵۷	مقوم درونی و قیم بیرونی انسان
۱۵۸	معنای قیومیت دین
۱۵۹	فرق استقامت و قیام
۱۶۲	همسانی دو آیه
۱۶۶	فرق امر به معروف و حفظ حدود الهی
۱۶۷	رنگ خدایی
۱۶۸	انابه چیست؟
۱۷۰	راه تحصیل انابه
۱۷۲	باید و نبایدهای فطری
۱۷۳	نفس انسان و احکام الهی

موضوع	صفحه
توهم ناسازگاری آیه فطرت با آیه ۲۱۳ سوره بقره	۱۷۵
پاسخ	۱۷۶
نسبت بین فطرت و شاکله انسانی	۱۸۱
واژه شاکله	۱۸۴
سخن ابن عربی درباره «شاکله»	۱۸۵
نظر فخر رازی	۱۸۷
نقد علامه طباطبایی به فخر رازی	۱۸۸
جمع بندی بحث فطرت و شاکله	۱۸۹
توهم ناهماهنگی آیه فطرت با آیات تغییر	۱۹۳
راه حلها برای پاسخ توهم	۱۹۴
فطرت و نظریه حدود جسمانی نفس	۱۹۶
مقام اول: استعمال واژه فطرت در گزارشهای علمی و گرایشهای عملی	۱۹۶
فرق اولی و بدیهی	۱۹۷
تبصره	۲۰۱
مقام دوم: مقطع تحقق گزارشهای علمی و گرایشهای عملی	۲۰۲
فصل پنجم: توجه به خدا هنگام احساس خطر	۲۰۹
سر همهانگی نظام تکوین و تشریح	۲۱۱
فرق کمال و تمام	۲۱۲
چگونگی تضرع انسان در حال خطر	۲۱۶
اصالت توحید و عارضی بودن شرك	۲۱۷
انسان کامل	۲۲۰
پندار ملحدان در منشأ دین	۲۲۲
فصل ششم: توجه به خدا هنگام سفر دریایی	۲۲۵
تفاوت دو دسته آیات	۲۲۷

فهرست اجمالی موضوعات	صفحه
فصل هفتم: تبیین فطرت از راه محبت	۲۲۹
راه دل، همگانی و همیشگی	۲۳۳
فرق نظر و رؤیت	۲۳۵
بهترین راه	۲۳۷
محبت حق و محبت باطل	۲۳۷
نمونه‌هایی از محبت صادق و کاذب	۲۳۸
اسوه راه محبت	۲۴۰
هماهنگی قرآن و عترت در تبیین راه محبت	۲۴۲
محبوبان الهی	۲۵۲
راه رسیدن به محبت الهی	۲۵۶
سرتر رسیدن محبوب خدا	۲۶۰
فطرت، ربط وجودی آگاهانه به علت غایی	۲۶۵
مراتب محبت	۲۷۱
قدرت و قوت خدا	۲۷۲
هدف خلقت انسان و جهان	۲۷۴
سنخیت رابط با دو طرف ربط	۲۷۵
محبت صادق و کاذب	۲۷۸
دوستان و دشمنان انسان	۲۸۱
فصل هشتم: چگونگی دلالت گرایش فطری بر وجود خارجی متعلق آن	۲۸۷
تفاوت استدلال به فطرت در توحید و معاد	۲۸۹
راه‌های حل مشکل	۲۹۱
۱- ظهور حق محض	۲۹۱
۲- تلازم در اثر تضایف	۲۹۹
نقد راه حل دوم	۳۰۵
فطرت از نظر عقل	۳۰۶

سخن‌نامه

فطرت که خلقت خاص و آفرینش ویژه است اصلی‌ترین سرمایه و برترین ره‌توشه‌ای است که خداوندگار عالم، انسان را از آن نعمت بزرگ که سرشت خداشناسی آمیخته با گرایش و دلپذیری حق‌طلبی است برخوردار نموده و همواره وی را به حفظ و حراست آن سفارش می‌کند.

فطرت انسانی از آن جهت که رقیقه الهی و لطیفه ربانی است از حساسیت و اهمیت خاصی بهره‌دار سالکی که با تمسک به عمود قیّم فطرت در راه شکوفایی و رشد آن کوشا باشد و هر دم غبار طبیعت و زنگار مادیت را با جلای ذکرالله از چهره خداجو و خداخواه فطرت بزداید و مصباح روشن آن را همواره با دم تقوا و زیت معرفت مشتعل بدارد، بدون تردید به مقصد نایل و واصل خواهد بود.

گوارا باد سرمستان باده فطرت را، که با ذوق جام‌طهور آن، ساغر طبیعت شکستند و کوس دروغین مستانگی خمخانه‌های دنیا را به صدا در آوردند.

سرّ این‌که خداوند عالم در صحیفه کرامت‌آمیز و قرآن حکمت‌آموز خود، ذیل آیه فطرت فرمود: «ولکن اکثر الناس لا یعلمون» آن است که بانگ باطل و آهنگ کاذب طبیعت، گوش جان را مشغول و چشم دل را بسته است، وگرنه این مائده ربّانی و آینه تمام‌نمای سبحانی خوش‌می‌درخشد و زیبا می‌سراید.